

A TÁRSASÁG MUNKÁJÁBÓL

NAGY MIKLÓS

KRÚDY ÉS JÓKAI*

I.

Ha nem is volt igaza Hevesi Andrásnak, aki valami kihívó hetykeséggel nagyrészt olvasmányélményből származtatta Krúdy életművét¹ — azét a Krúdyét, akit rövidlátó tisztelői hajdan inkább betűtől idegen östehetségként szerettek volna pajzsra emelni —, mégis el kell ismernünk, hogy jónéhány világirodalmi jelenség és magyar előd foglalkoztatta tartósan.² Az Ezeregyéjszaka mellett kivált Puskind, Turgenyevet, E. T. A. Hoffmannat, Dickenst, Boccacciót kell említenünk, természetesen nem feledkezhetünk meg Jókairól és Mikszáthról sem, s csak utánuk következhetnek olyan kevésbé állandó, de még mindig igen fontos szellemi útítársak, mint Shakespeare, Cervantes, Lesage, Walter Scott, Byron meg Thackeray, s végül Andersen, Gogol, Maupassant. E csoporthoz, melyben uralkodnak a romantikusok vagy a romantikával is kacérkodók, hozzá kell számítani még a „boldogult úrfikor”-ban megemésztett tucatnyi divatos szórakoztatót, idősebb Dumas-tól egészen Ponson du Terrail-ig, akinek a Rocambole-ciklust köszönhatték déd- és nagyapáink.

Ez a hevenyészett névsor, amelynek nagy részét bizvást magáénak vallhatta volna Jókai is, már egymagában tanúskodik kettejük némi alkati rokonságáról, ám bennünket jobban érdekel az, milyen nyomot hagyott Krúdyn Jókai megismerése, pontosabban: milyen visszhangot adott Jókai ember- és költői személyiségére. A regények és novellák közvetett vallomása előtt futtassuk végig tekintetünket a lepleztlembb, árulkodóbb bizonyítékokon, Jókairól szóló tárcáinak, arcképeinek változatos során.

Szokatlanul sokat írt róla. Többet, mint Aranyról, Petőfiről, Mikszáth előtt tisztelgő cikkeinek sokszorosát szentelte neki, s Jókairól adott pár soros megemlékezéseinek száma szinte elképzelhetetlenül nagy. Alig volt a múlt századnak olyan jelentős, jellegzetes vagy csak hírhedett alakja, aki ne Jókait és hőseit juttatta volna eszébe. Nemcsak

* Elhangzott a Magyar Irodalomtörténeti Társaság nyíregyházi vándorgyűlésén, 1968. október 18-án

¹ HEVESI A.: *Krúdy Gyula* — Krúdy világa, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1963. 306. (továbbiakban: KrV)

² KATONA B.: *Kr. Gy. nyíregyházi diákvevei* — KrV 108.

Rudolf trónörökös, Szemere Miklóst vagy Blaha Lujzát festegetve gondolt rá, hanem a forradalmak korából, majd a Bethlen-érából visszatekintve egyenesen Jókai-figurák rezervátumának tűnt fel előtte az egész félszázad előtti Magyarország. *Gyertyaszentelő medvéje* c. karcolatában egy Józsa Gyuri-szerű elvadult tiszamenti úrról beszélve, föl is teszi a nagyon is jogosult kérdést: „Jókai figurái még eleven állapotban jártak-keltek Magyarországon, vagy pedig a mesemondó Jókai népszerűsége is hozzájárult ahhoz, hogy az emberek hajlamosak legyenek a vadregényes dolgokra?”³ Határozott feleletet itt sem ad, máskor pedig hajlik arra, hogy regényből ellesett gesztusnak, póznak, bravúrnak tartsa hajdani nemesurak és úri kisasszonyok sokféle megnyilatkozását: „Jókai száz esztendőre magához, fantáziájához alakította a magyar intelligenciát”, vallja 1919-ben,⁴ s különösképpen azt hangoztatja, *Az aranyemberből* tanultak meg cpekedni a régi delnők.

Jókai napja kivált a vidéki udvarházak, paplakok és kisvárosok fölött világított, ám azért Krúdy Budapesten élő teremtményeit is sok szál fűzte a legendás elbeszélőhöz. Míg a *Hét bagoly* Leonórája, mint régi pesti lakos a józsefvárosi Jókait, Stáció utcai korábbi szomszédját emlegeti, az inkább művekre koncentráló Jósiásban a Senki szigeti fák képét idézi föl a Margit-szigeti tölgyek látványa.

Móriczot meg Szabó Dezsőt is erősen átította a Jókai-varázs, szemléletével viaskodva, lendületétől megmámorosodva, így vagy amúgy, de nem tudtak elszakadni tőle. Mégis gyermekkori emlékeik, ifjonti környezetük nem volt annyira jókaias levegőjű, mint a nyírségi mesternek. Maga a vármegye tele címeres kúriákkal, amelyeknek tekintélyét nem ellensúlyozta izmosodó polgárság. *A kiskirályok* féktelen és gőgös Tanussy testvérpárját a szabolcsi Kállayakról mintázta Jókai, s Kárpáthy Jánosnak is nem egy hasonmása duhajkodott itt a nádfedeles csárdákban. Az író családja fényesen megállta a helyét a szabadságharcban: legidősebb Krúdy Gyula — a nagyapa — honvédkapitányként harcolt Komárom várában, s hajthatatlan függetlenségi meggyőződéséből sohasem engedett. A nagyapa öccse Világos után sem tette le a fegyvert, szabadságharcos vitézség és betyár fosztogatás olvadt össze különös pályájában, melynek zsandárgolyó vetett véget. Krúdy örökölt és mindvégig megőrzött Kossuth-kultuszához podolini diákévei alatt társult Rákóczi áhitatos tisztelete, itt ismerkedett meg a Szepesség sajátos, középkorias életével, amelyet igazában a 80-as évek Jókaija tett ismertté szépprózánkban.

Taine-nel szólva: a „milieu” s a „race” mintegy eleve elrendelték, hogy az írónak kedves legyen az *Egy magyar nábob* éppúgy, mint

³ KR. GY.: *A tegnapok ködlovagai* — Szépirodalmi K., 1961. 507.

⁴ KR. GY.: *Pesti levelek* — Magvető K., 1963. 374.

A *kőszívű ember fiai* vagy *A lőcsei fehér asszony*, a gimnazist a Krúdy-nak azonban mindezeknél kedvezőbb könyve lehetett a *Kárpáthy Zoltán* meg *Az aranyember*. E választásban egyéniségének egyik legmélyebb, legjellemzőbb vonása mutatkozott meg: lobogó erotikája, amelyet nemcsak tomboltatni tudott, hanem zabolázni, megtisztítani, sőt írásaiban olykor még túlfinomítani is. Harmincon túl megvallotta, „gyermekember” korában elsősorban a Jókai-héroszokat vette mintául,⁵ Perkátai László disszertációja pedig joggal figyelmeztet arra, hogy mint süldő debreceni újságíró Des Grieux szenvedélyességét éppúgy magáénak vallotta, mint Gil Blas könnyelműségét és Kárpáthy Zoltán hősie gesztusait.⁶ A Jókai-héroszok szemérmét, szerelmi aszkézisét elvetette, ám alighanem az ő halálmegvető bátorságuk lelkesíthette akkor, amikor átlumpolt pesti éjszakák után az állatkert medve- vagy oroszlánketrecében koccintott Bothmer báróval. A Jókai-alakokkal való azonosulás vágya azután kihatott műveinek életanyagára, jellemtípusaira, szituációképletére: hiába később a fanyar ironia, az elkeseredett tisztánlátás, majd az önkínzó szembenzés az öregedéssel s az embertársak pórcélesztővilágával, a lovag, a jókais színeket is viselő lovag olykor ott kísért még legérettebb műveiben is.

Ezt a színpompás Jókai-élményt erősen elfonnyaszthatta volna a pesti irodalmi légkör, ha az ifjú Krúdy a nyolcvanas években érkezik a fővárosba, hisz ekkor Palágyi Menyhért, Reviczky, Tolnai, az ellenzéki derékhad tekintélyei, majd ugyanolyan ridegen bírálták Jókait, mint a *Budapesti Szemle* körének öregje, fiatalja (Gyulai, Péterfy, Angyal Dávid, Riedl). Csakhogy a századfordulón már nálunk is felharsantak az újromantika, a szimbolizmus meg a szecesszió csatakiáltásai, a szél megfordult, a realizmus és naturalizmus kezdett kopott holminak számítani. Így nincs mit csodálkozni azon, hogy nemcsak a vidéki kisurakból jött Ady és Krúdy fordul megértéssel Jókai felé, hanem a kuruckodó nemesi tradícióktól távolálló Ignotus is kiáll az aggastyán mellett 1903-ban: „...a tudományos és mindent átlátó ítélet tudja, hogy a tegnapelőtt fönixmadárként támad föl holnapután, meggyarapodván a tegnap s a ma minden tudásával és ravaszágával. Ha azt kezdjük érezni, hogy Jókai iskolája ismét divatos: valójában igazunk van.”⁷

Adyhoz, Krúdyhoz az is illett, hogy az öblös, magyarkodó Jókai-kultusszal, s a még elmaradottabb (mert klerikális és antiszemita törekvéstől táplált) Jókait-gúnyolással hódoló, de újhangú tárcáikat szegezzék szembe, 1905-ben Ady, öt évvel később Krúdy kérte szá-

⁵ KR. GY.: *Írói arcképek* — Magvető K., 1957. I. k. 206.

⁶ PERKÁTAI L.: *Kr. Gy.* — Dél-magyarországi Nyomdavidallalat, 1938. 18.

⁷ IGNOTUS: *Kísérletek* — Nyugat, 1910. 193.

mon a közvéleménytől a Jókai-szobor felállítását, azonban a kincstári áhitat mindkettőjük írásából hiányzott („Jókai Mór . . . volt az, aki rászoktatta apáinkat a porcelánnadrágra és a regényességre” — lopózott be Krúdy tisztelgő mondataiba az irónia).⁸ A Kozocsa Sándor szerkesztette *Írói arcképek* első kötetében lapozgatva láthatjuk, hogy a világháború alatt még többször és még fájóbb nosztalgiával gondolt a Jókai-regények ködbevezett idilljeire, mint azelőtt. Búcsúzott Timár Mihály és Noémi szigetétől, az eszményi házasságtörök birodalmától, amikor nőtt a nyomor, fogyott az életkedv, aratott a halál (*Búcsú a Senki-szigetétől*). A forradalmak elközelgésekor sem kerültek le könyvespolcra a Jókai-kötetek, Nádas Sándor egy jelentéktelen riportja szerint 1918–19 telén Margit-szigeti hotelszobájában is azokat olvassatta.⁹ Ítélete azonban most az egyszer keményen csengett a kormánypárti, Tiszák barátságát kereső Jókairól és Mikszáthról. „Csak olvassuk el az egykori írókat: Jókai és Mikszáth feljegyzéseit a miniszterelnökről. Néróról nem írtak nagyobb hódolattal a legaljasabb Rómában, mint írtak azokról az emberekről, akik . . . az ország élére kerültek.”¹⁰ Jó két hónappal az őszirózsás forradalom diadala után fogalmazott így, amikor azt is leszögezte, hogy 67 után Magyarország történetének legaljasabb korszaka kezdődött. Ám nemcsak a háborús veszteségek fölötti elkeseredés, s a mindig benne élő kossuthi köztársasági szellem mondatták ezt vele, hanem saját közelmúltjának emlékei is. Fiától tudjuk,¹¹ mennyire félt Tisza István csábításától, aki mint a *Magyar Figyelő* szerkesztője a lap vacsoráira hívogatta, s Mikszáth elhunytja után benne és Herczeg Ferencben látta a „hivatalos irodalom” jövőendő csillagait. Krúdy azonban nem engedett, nem szolgált a konzervatívoknak, s így egyénileg érthető túlzottan szigorú kijelentése a kormányt támogató nagy íróelődökről.

Esztéta elmélyültséggel sohasem írt az író társakról, módszeresen sem kutatott Jókai életútja után, mégsem zárkózott el az újabb anyagot nyújtó memoárok elől. Ezt igazolja *Jókai barátja a boldogtalan Rudolf kirdlyfi c. karcolata*, amelyben hivatkozik Feszty Árpádné frissen megjelenő emlékezésére az aggastyán költő Bajza utcai életéről.¹² S memoárok olvasása érződik *Mesemondások Jókai Mórról c. ifjúsági elbeszélésén* is, amellyel Zsuzsika leányát kívánta a centenárius évében Jókai mesecastélyának küszöbéig vezetni. Ez az igénytelen, de vonzó kötet, amelyről Krúdy és Jókai kutatói teljesen megfélekeztek, nagyon jól mutatja, mit tartott a gyermekek szá-

⁸ KR. GY.: *Írói arcképek*. I. k. 207.

⁹ KrV 166.

¹⁰ KR. GY.: *Pesti levelek* — 345.

¹¹ PEREPATITS A.: *Kr. nyomában* — KrV 710.

¹² KR. GY.: *A tegnapiak ködlovagjai* — 26.

mára lényegesnek a hatalmas életműből. A mindig is kedves *Nábob*, *Kárpáthy Zoltán*, *A köszívű ember fiai* mellett józúen regél a mester felvidéki utazásáról, s annak gyümölcseiről, Ocskay László meg a löcsei fehér asszony életregényéről. A *Peregrinus* c. híres elbeszélést egy sokat csúfolt, bikaorejű kollégistáról, a kis Móric diákkora hiteles emlékének tekinti, s még arra is talál módot e „fehér” műfajban, hogy halványan utaljon a Balatonfüreden üdülő író titkolt szerelmére meg Timár Mihály kettős életére. Így lesz az aranyemberből a *Mesemondások* lapjain csödbejutott kalmár, aki felesége vagyonkáját biztosítja látszathalálával, míg dunai hajósként keresi kenyerét, és egyedül a komáromi költőnek mondja el élete nagy titkát. Mennyi poétikus egyszerűség van ebben az ifjúsági „változatban”, s mennyi lokálpatrióta büszkeség tükröződik ott, ahol Kárpáthy János alakját a közismert modelleken kívül a szabolcsi Kállay Péterhez is hozzáköti! Élete tájaiból Podolint csempészi be szuverén könnyedséggel Jókai felső-magyarországi körútjába, mintha csak cserét csinálna, hiszen ő mind ismerte Jókai hajdani lakóhelyeit, cikket is írt a költő füredi villájának kereskedő kezére jutásáról (*Jókai Mórnál a füredi uradalomban*)¹³, miért ne festhetné le viszonzásul egy podolini Jókai látogatás vonzó freskóját?

Az öregedő, betegeskedő, régi olvasóközönségét elvesztő Krúdy lélekben egyre messzebb kerül Jókai gyermeki bizakodásától. A centenárium küszöbén még hinni látszik abban, hogy a magyar középrétegekben feltámadhat a drága Jókai-hagyomány („hazaszereget, önfeláldozás, nemesség, finomság, szép szomorúság”) ám hamarosan ennek lehetetlenségéről kell meggyőződnie. 1929-ben fel panasozta *Ha ma élne Jókai* c. írásában: „Jókai ma nem élhetne . . . hiszen olyan idők következtek el, amelyeket az ő optimista . . . képzelete nem jósolhatott. Megbukott Jókai minden jóságával, derültségével, de legmagyarabb érzeteivel is.”¹⁴

2.

Bármennyire is idézte azonban őt, egyéniségük távol állt egymástól, s ezt Krúdy is tudta. Jókai könnyen és boldogan illeszkedett be az emberi közösségekbe, ragaszkodott családjához, rokonaihoz, hű fia volt városának, egyházának. Krúdy nemcsak hozzá képest, hanem a kortársi íróvilágot mércéül véve is magányos farkas: mindkét házasságától elidegenedett, felekezeti, politikai vagy írói csoport életébe sem olvadt be. Jól mondta róla Schöpflin nekrológjában: „Soha semmihez nem tartozott . . . még az emberék társaságához

¹³ KR. GY.: *A tegnapok ködlouvágnai* – 300. skk.

¹⁴ KR. GY.: *Írói arcképek* – I. k. 215.

sem.”¹⁵ A sokatírásban, tehetségük mértéktelen és veszélyes kiuzsorázásában találkoztak, a pénzt is gavallérosan szórta mindkettő, de az első pillantásra azonos mozzanatok mögött mennyire elütő a két életstílus magva! Timár Mihály megteremtője saját sóvárgásait, szeszélyeit, dacos indulatait szinte csupán írás közben élte ki, minden napjait a kor írott és íratlan törvényei szabályozták („Jókaink mindvégig megmaradt rendes éltű komáromi polgárnak... sohasem hentergett ágyában az elmúlt éj kísértetjárásai miatt”¹⁶ jegyzi fel róla a Szindbád költője). Milyen messze volt ettől a sokszor garázda és tékozló Krúdy, a keserű bohémok és önpusztító elkallódottak szellemi testvére, aki lelki alvilágát gyakran sem tetteiben, sem műveiben nem fékezte! Legföljebb „az Öreg ember nem vén ember” Jókaiját kerítették a szerelmi vágyak olyan elemi erővel hatalmukba, mint Krúdyt egész tudatos pályáján.

A kettejük között húzódo markáns választóvonalat Szindbád mindig is érezte, épp ezért vágyódott Jókai egyszerűbb, derűsebb világába, s betelvéen hányatott sorsával, talán csábította is amannak családiasága, tisztos jóléte, s nem utolsósorban hatalmas közönségükere. A népszerűség mámorító italából neki sokkal kevesebb jutott, igazában mindössze *A vörös postakocsi* megjelenése (1913) s a forradalmak leve-rese közti jó félévtizedben ízlelhetett belőle. Vajon ezt a rendkívüli tehetségéhez mérten közepes visszhangot azzal magyarázzuk — mint első életrajzírója teszi¹⁷ —, hogy művészetétől a szorosabb értelemben vett politikum hiányzott, asszociációktól túlterhelt, páratlanul zenei és érzékletes stílusa pedig inkább csak a vájtfülüket vonzotta? Ez is igaz, azonban érzelmi gazdagsága, szerelemre koncentráltága ettől még hódíthatott volna, — aminthogy egy ideig mégiscsak megigézta a négy polgárinál följebb nem jutott nőolvasókat is. A döntő okot tehát nem az említettekben keresem, hanem másutt, úgy, amint ezt már ő is kimondta még a világháború előtt Bálint Lajossal folytatott beszélgetésben: „Mesemondó vagyok, de nincs igazi mesém. Nem történnek nálam olyanok, amik megfeszítenék az olvasó idegeit, amitől nyugtalan várakozással fordítana át a következő oldalra. Ezért van, hogy engem mindig csak százak, legfeljebb ezrek fognak olvasni és értékelní.”¹⁸

Nem tévedett, bár ha ítéletét számszerűen meg is cáfolta a mai Krúdy-renezánsz. A százezres példányszám titka azonban napjainkban is az izgalmas cselekményben keresendő, s ezt nagyon sokaknak változatlanul Jókai jelenti. Jókait kiváltképp ragyogó fabuláló készsége emelte regényíróvá, Krúdyt ennek hiánya utalta inkább a kisebb

¹⁵ SCHÖPFLIN A.: *Válogatott tanulmányok* — Szépirodalmi K., 1967. 420—21.

¹⁶ *A tegnapiak kódlovagjai* — 28.

¹⁷ PERKÁTAI i. m. 123.

¹⁸ KrV 142.

epikus formák birodalmába. Mert Krúdy géniusza e ponton inkább Mikszáthéval rokon, ám a század első évtizede után a Mikszáth-hatást kinőve egyre többet kísérletezett a regénnyel, sőt regényciklussal is, amiben ismét lehetett némi szerepe Jókai példájának.

Korai, noha csak később, 1906-ban megjelent regénye, *A podolini kísértet* is éppen nagyívű mesevázával, késleltető technikájával, naivan démoni motívumaival emlékeztet Jókaira. Hősnője, az álmodozó német polgárlányból világhírű műlovarnővé, majd bosszúálló fúriává változó Wart Erzsébet a Magnéták és Sasza cárnők (és nem a mikszáthi Estellák) testvére, telivér romantika az egész akció fordulópontja, az Erzsébetért vívott párbaj is. Nem a férj lövi itt le felcsége megszöktetőjét, hanem a rejtélyes harmadik, Riminszky Kázmér végez vele, de a titok csak esztendőök múltán pattan ki. Jókai-ihletés mellett bizonyít a gyakran feszült, izgatott, misztikus légkör is. A Bisztray Gyula által annyira kiemelt Mikszáth-hatást¹⁹ nem becülöm le, ám inkább másodlagosnak ítélem, amivel pusztán a történet utolsó harmadában (Erzsébet kísértetként ijeszti a környéket) kell komolyan számolnunk: ez csakugyan nem születhetett volna meg a *Kísértet Lublón* utánzása nélkül!

Ennyire nyílt, árulkodó Jókai-követésről később természetesen nem beszélhetünk Krúdynál, s ahhoz, hogy a dolgokat a maguk valós méreteiben lássuk, nem árt utalni életművének Szabó Ede kifejtette hármás rétegződésére:

„Első az idill, az érzelmesség, a romantika, vagyis a líra; a második, az előbbinek állandóan felszikrázó ellenpólusa: a dezillúzió, a kritika, az irónia . . . a valóság ábrázolására törekvő, burkolt epika; a kettő kibékíthetetlen antagonizmusából nagyfeszültséggel csap ki a démonia, a szenvedély, a zaklatottság, meghasonlás, a pusztulás drámája.”

Igazi Jókai-inspirációt, illetőleg mély párhuzamokat tulajdonképpen csak az első vetületben kereshetünk, a másodikban még terc lehet két oeuvre felszínibb összevetésének, míg a harmadik réteg vizsgálata számunkra semmiyen eredményt sem ígér: ez már jellegzetesen az 1918 utáni Krúdy birodalma, és egyszerűen a 20. századé. A Jókain, Mikszáthon, Turgenyevon és Dickenson nevelődött író itt válik Ady és Bartók, Proust és Joyce szellemi kortársává.

A romantikus-lírai Krúdy-arcot az rokonítja elsősorban Jókaival, hogy maradandó műveik nagy részében mindketten a magyar fél-múlt festői. Míg Jókai 1810–1867 között érzi otthonosan magát, az ifjabb mester szellemi hazája valahol az Auróra-kör idején kezdődik, és felső határai nem igen érnek túl a millenniumon. Menekülnek saját koruktól, s kárpótlásul annak lapos, szürke (sőt Krúdynál olykor egyenesen ocsmány) hétköznapijéért otthonossá, tündöklővé színezik a múltat. Jókai visszanező szeme előtt nemzeti elszánások,

¹⁹ MIKSZÁTH KrK 5. k. 232–33.

országújító tettek képeznek föl, Szindbád írója inkább tiszta szerelme-
ket, derűs, biztonságos, magánemberi életet álmodik a messziségbe,
azonban az ő ábrándjai mélyén szintén olyan Magyarország képe
bújik meg, amely kossuthi módon független, Széchenyit követve
vagyonos, és vezetői Deáktól a puritánságon kívül mit sem örökölt.
Egy pillanatig sem kétséges, hogy ez a látomás a nemességből jött
értelmiségben gyökerezik, még ha Krúdynál a tisztas józsefvárosi
meg podolini polgárság élete is fontos részlet a nagy tablón.

Jókai kezdetben egész hazáját megfürdette eszményeinek fény-
sugarában (*Egy magyar nábob, Kárpáthy Zoltán*), majd a Schmerling-
korszaktól kezdve egyre inkább kis utópia-közösségekbe izolálta re-
ményeit. (Berend Iván bondavölgyi tárnája, a Senki szigete, Torockó,
Tanussy és Mántay Tisza-szabályozó csoportja stb.). Az Adorján
Manassék, Áronffy Lorándok, Timár Mihályok csábító, de terhes
és többnyire bűnös karrierekéről mondtak le egy-egy világtól elhú-
zódo idill kedvéért. Vajon nem történik-e hasonló Krúdy írásaiban
is? Az ingadozó Péter Pál (*Palotai álmok*) esztében még nem láthat-
juk tisztán milyen talmi értékek helyett választja az igazit: a vagyon-
talan Szekszti Judit szerelmét, meg a szegényes budai negyedet. Világo-
sabbban csendül fel a motívum a *Hét bagolyban* – itteni meglétét s
fontosságát először Sőtér István hangsúlyozta²⁰ – és a *Napraforgó* lap-
jain. Józsiás, Reviczky meg Vajda ifjabb kortársa a könyörtelen írói
törtetés helyett húzódik vissza a csendes Józsefvárosba Áldáska olda-
lán, hogy afféle irodalmi tisztviselőséget vállaljon a Virág Kálmán és
neje cégnél. Evelin, a *Napraforgó* fő alakja a Nyírséghez tapadó Álmos
Andor választja a téptet városi életben hanyódo Végsőhelyi Kálmán
helyett. Álmos Andor bemutatása önkéntelenül is Topándyt, a *Mire
megvénülünk* bölcs remetéjét juttatja eszünkbe, bár közvetlen hatásról
aligha beszélhetünk, mivel e mű Krúdy számára nem emelkedett ki
különösebben a Jókai oeuvre-ből.

„Ez az Álmos egy falusi tudós volt. Körülbelül negyvenesztendősz szikár, ércfejú és
lágy tekintetű agglegény. . . Sem külön, sem bolond nem volt. Természettudós volt,
de még soha nem jelent meg nyomtatásban a neve. Egy láncszem volt ama régi magyar
urak generációjából, akik a maguk mulattatására megtanultak könyvből franciául
vagy angolul. . . . Hetvenesztendősz korukban csillagászattal foglalkoztak.”²¹

A rousseauista Topándy messze van még az öregségtől, ám azért
az ő dolgozószobájában is rendre ott állnak a távcsövek és mikroszk-
ópok, búvárkodása szintén merő amatőr kedvtelés marad. A régi
kúriák légkörénck visszasóhajtása mindkét esetben a közvetlen jelen
elleni tiltakozásból fakad: Jókai a Schmerling-kor, Krúdy a világhá-
ború kietlenségéből röpven vissza a stilizált múltba.

²⁰ SÖTÉR I.: *Romantika és realizmus* – Szépirodalmi K., 1956. 594–95.

²¹ *Asszonyágok díja* – *Napraforgó* – Magvető K., 1958. 275.